

สังคมพลวัต: คุณ (ต้องทำ)-เรา (ก็ต้อง) ทำ Social Dynamics: You (Have to)-We (Have to) Do

พระครูโอภาสพนทกิตติ¹ พระครูวิมลสุวรรณกร²

Phrakhru Opasonthakit, Phrakhru Wimonswanakorn

บทคัดย่อ (Abstract)

สังคมโลกทุกสังคมรวมทั้งสังคมไทย จะมีความพลวัตในตัวของมันเอง ทั้งนี้เนื่องจากข้อเท็จจริงที่ว่าสังคมมนุษย์ไม่ใช่สังคมซึ่งหยุดนิ่ง การเปลี่ยนแปลงทางปริมาณ เช่น การเพิ่มของประชากร ก็จะไปสู่การเปลี่ยนแปลงของเนื้อหาที่สำคัญ เริ่มต้นจากความจำเป็นในเรื่องอุปโภคบริโภค ซึ่งจะไปสู่การผลิตที่เพิ่มขึ้น ปัญหาของสังคมที่ซับซ้อนและความขัดแย้งที่ทวีคูณก็จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางการเมือง การปกครองและการบริหาร จะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทางสังคมย่อมจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทางเศรษฐกิจ การเมืองและการปกครองบริหาร ขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทางเศรษฐกิจ เช่น การค้นพบบ่อน้ำมัน การพบวิธีการผลิตโดยใช้เครื่องจักรไอน้ำ ก็จะไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางสังคม เช่น ผู้ทำงานในโรงงานต้องมีความรู้และทักษะแตกต่างไปจากเดิม ขณะเดียวกันการจัดการทรัพยากร ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ จะนำไปสู่การตั้งสหภาพ การต่อรองอำนาจทางการเมือง ประเด็นความขัดแย้งในเรื่องภาษีอากร กฎหมาย ฯลฯ ก็อาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางการเมือง การปกครองและการบริหาร

คำสำคัญ (Keywords): จริยธรรมคุณธรรม; สังคมพลวัต

Abstract

Every world society, including Thai society will be dynamic in and of itself This is due to the fact that human society is not a stationary society. quantitative changes, such as population growth It will lead to significant changes in content. Starting from the need for consumer goods which will lead to increased production Complex social problems and escalating conflicts will also lead to political change. Governance and administration It can be seen that the changes that occur in society

Received: 2021-08-03 Revised: 2021-10-17 Accepted: 2022-03-04

¹ เจ้าคณะอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี Priest of Bang Kruai District Nonthaburi Province.
Corresponding Author e-mail: Armmo_2006@hotmail.com

² รองเจ้าคณะอำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี Deputy Chief of Pak Kret District Nonthaburi Province. e-mail: Thitiwut.man@mcu.ac.th

will inevitably lead to changes that occur in the economy. politics and administration At the same time, changes that occur in the economy, such as the discovery of oil wells. Found a method of production using steam machines. It will lead to social change, for example, factory workers must have different knowledge and skills. At the same time, resource management conflict of interest will lead to the formation of a union negotiating political power Conflicts about taxes, laws, etc. may also lead to political changes. Governance and Administration

Keywords: Moral Ethics; Social Dynamics

บทนำ (Introduction)

การเปลี่ยนแปลงในทางการเมือง การปกครองและการบริหาร เช่น การล้มราชวงศ์ของฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1789 หรือรัสเซียในปี ค.ศ. 1917 ก็จะไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางสังคมโดยคนกลุ่มใหม่จะเข้ามาครองอำนาจรัฐ ในกรณีของการปฏิวัติรัสเซียในปี ค.ศ. 1917 นั้น ส่งผลกระทบอย่างแรงต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ระบบเศรษฐกิจและระบบธุรกิจเปลี่ยนจากระบบเดิมไปสู่ระบบสังคมนิยม โดยมีการรวมศูนย์การวางแผนเศรษฐกิจจากส่วนกลาง ซึ่งส่งผลต่อการอุปโภคบริโภคอันเป็นมิติในทางสังคม ทั้งหลายทั้งปวง ดังกล่าวนี้อธิบายปฏิสัมพันธ์ระหว่างการเมือง สังคมและเศรษฐกิจ (<http://pirun.ku.ac.th> เข้าถึงข้อมูลวันที่ 2 ส.ค.64)การเปลี่ยนแปลงในสามมิติดังกล่าวเบื้องต้น ยังมีผลโดยตรงต่อระบบความคิด กล่าวคือ เมื่อคนอยู่ในระบบการเมือง การปกครอง บริหาร ระบบเศรษฐกิจและระบบสังคมหนึ่ง ก็จะมีระบบความคิดแบบหนึ่ง แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระบบดังกล่าวก็จะส่งผลถึงระบบความคิดเดิม และกลับกัน ระบบความคิดที่เปลี่ยนไป อาจจะเป็นแรงผลักดันไปสู่การกระทำที่พยายามเปลี่ยนระบบการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ จะเห็นได้ว่าการปฏิวัติฝรั่งเศสมีงานเขียนของนักคิดวิพากษ์วิจารณ์สังคมฝรั่งเศสภายใต้กษัตริย์หลุยส์ที่ 16 อย่างรุนแรง จนเกิดเป็นขบวนการล้มล้างระบบกษัตริย์ในยุคนั้นหรือในกรณีรัสเซียและจีนก็เริ่มจากการใช้ลัทธิความคิดมาร์กซิสต์มาเป็นตัวจักรสำคัญขับเคลื่อนกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงในสามมิติใหญ่ๆ เบื้องต้น

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจ และระบบความคิด ก็ย่อมส่งผลต่อค่านิยม มาตรฐานความถูกต้องความผิด ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อปทัสถานและพฤติกรรม ในส่วนนี้ก็จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สิ่งที่น่าสนใจก็คือ ตัวแปรใดเป็นตัวแปรนำที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความยากอยู่ที่ว่าจะไม่มีเพียงตัวแปรใดตัวแปรหนึ่ง แต่จะประกอบด้วยปฏิสัมพันธ์ของหลายตัวแปรที่กล่าวมาแล้วเบื้องต้น ในกรณีที่ต่างกันน้ำหนักของตัวแปรจะต่างกัน จึงต้องมองเฉพาะเจาะจงถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคแต่ละที่ จะพูดแบบเหวี่ยงแหว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดจากตัวแปรใดเป็นหลักนั้น อาจจะพูดได้เฉพาะกรณีเจาะจงเท่านั้น ถ้าจะกล่าวอย่างกว้างๆ ตัวแปรต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วล้วนแล้วแต่เป็นตัวแปรที่สำคัญโดยมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน แต่น้ำหนักตัวแปรใดจะมากหรือน้อย ณ สถานที่ใด และกาลเวลาใด ย่อม

ขึ้นกับกรณีเฉพาะเจาะจงของแต่ละกรณี ในกรณีของสังคมไทยนั้น จะเห็นได้ว่า เมื่อกรุงศรีอยุธยาแตกเมื่อปี 2310 นั้นตัวแปรที่สำคัญที่สุดคือตัวแปรที่เกิดจากสงครามนำมาโดยพม่า แต่ขณะเดียวกันตัวแปรที่ดึงดูดสงครามเข้าสู่กรุงศรีอยุธยาก็คือการเสื่อมทรุดของระบบการปกครองบริหาร ซึ่งมีการแยกชิงอำนาจกันโดยใช้กำลัง การขาดความจงรักภักดีต่อคนเฝ้าเดียวกัน การบริหารที่สร้างความแปลกแยกระหว่างกรุงศรีอยุธยาและหัวเมือง ความวิปริตในทางปัญญาของผู้ปกครองบางคนบางกลุ่ม จนทำให้เกิดความอ่อนแอเปิดช่องให้ข้าศึกยกมาโจมตีได้ แต่บางครั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็เกิดจากความจำเป็นที่จะต้องปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อตัวแปรจากภายนอก ซึ่งท้าทายการอยู่รอดของระบบ เช่น กรณีของลัทธิล่าอาณานิคมในยุคต้นคริสต์ศตวรรษที่ 5 ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะปฏิรูประเบียบบริหารราชการแผ่นดินในปี 2435 และการนำเทคโนโลยีรวมทั้งความคิดในเรื่องการปกครองบริหารแบบตะวันตกมาปรับใช้ ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงจากระบบเดิมไปสู่ระบบใหม่ในระดับหนึ่ง ผลที่ตามมาคือการเปลี่ยนแปลงในทางโครงสร้างและกระบวนการในการปกครองบริหาร รวมทั้งระบบเศรษฐกิจอันเกิดจากการเพิ่มพูนของการส่งออกสินค้า ซึ่งมีผลมาจากการนำรถไฟมาใช้ในการประเทศซึ่งเอื้ออำนวยต่อการขนส่งธัญพืชจากที่ต่างๆ ทั้งหลายทั้งปวงดังกล่าวนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย

มาในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง กระแสของการพัฒนาเศรษฐกิจจากเกษตรไปสู่อุตสาหกรรม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตขึ้นในสังคมไทย การเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจดังกล่าวนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในด้านการเกิดชุมชนเมือง ระดับการศึกษาของประชาชน ความตื่นตัวทางการเมือง และผลสุดท้ายก็นำไปสู่เหตุการณ์ที่สำคัญคือเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 อันมีผลมาจนถึงปัจจุบันนี้ และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ยิ่งทวีคูณมากขึ้นเมื่อมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ เหตุการณ์เมื่อ 17-20 พฤษภาคม 2535 หรือพฤษภาทมิฬนั้นสะท้อนถึงการแปรเปลี่ยนในทางเศรษฐกิจและสังคม จนทำให้ความพยายามที่จะนำระบบการเมืองแบบเก่าคือเผด็จการหรือกึ่งเผด็จการมาสถาปนาขึ้นในสังคมไทยอีกไม่สามารถจะกระทำได้

ในยุคโลกาภิวัตน์อันเป็นยุคของสังคมข่าวสารข้อมูล สังคมไทยไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงได้ การปฏิรูปการเมืองที่เกิดขึ้น การปรับตัวของระบบราชการ ความพยายามในการปฏิรูปการศึกษา ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็นความพยายามที่จะตอบสนองต่อความพลวัตของสังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสังคมไทยโดยตรง ผลกระทบดังกล่าวนี้ไม่มีทางที่ประเทศไทยและคนไทยจะหลีกเลี่ยงได้ ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการปรับตัวย่อมขึ้นอยู่กับระบบและคุณภาพของคนในสังคม นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์ของผู้นำ คุณภาพของการศึกษา ความสามารถที่จะเรียนรู้เพื่อการปรับตัว การเปลี่ยนแปลงจุดด้อยของวัฒนธรรม ฯลฯ แต่สิ่งที่แน่ๆ ก็คือ จะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่ในสังคมไทย อันเนื่องมาจากกระบวนการปรับตัวดังกล่าว

ตามธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีทั้งดีและชั่วปะปนกัน ซึ่งระดับจริยธรรมของมนุษย์แต่ละคนจึงมีติดตัวมาแต่เกิดหรือมาพัฒนาได้ในภายหลัง (วศิน อินทสระ, 2541) อันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อม การอบรมเลี้ยงดู และการหล่อหลอมเกลาทางสังคม ซึ่งมนุษย์ทุกคนต่างมุ่งหวังสภาวะแห่งความสมบูรณ์ที่สุดที่อยู่ในความสามารถและสติปัญญาของมนุษย์ที่จะสามารถดำเนินไปได้ด้วย

ตนเอง ในขณะที่เขาจะต้องรับผิดชอบต่อการเสริมสร้างชีวิตตนเองให้พัฒนาสูงขึ้นสู่ระดับที่ดีกว่า แต่หากมนุษย์ขาดคุณธรรมในตัวเอง ขาดจิตสำนึกในความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จึงทำให้ไม่สามารถพัฒนาตนเองขึ้นสู่ความสมบูรณ์ของชีวิตได้ ในทางกลับกันถ้ามนุษย์สร้างจิตสำนึกให้มั่นคง แน่วแน่ ก็จะเป็นเครื่องมือก้าวไปสู่ความสมบูรณ์ของมนุษย์ได้ในที่สุด การพัฒนาทางจริยธรรมและการเรียนรู้ทางจริยธรรมของมนุษย์มีการกล่าวถึงทั้งในทฤษฎีทางจิตวิทยาและแนวคิดของนักการศึกษา รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแต่ละทฤษฎีมีพื้นฐานแนวคิดและข้อตกลงเบื้องต้นแตกต่างกันในการนำมาใช้ จึงไม่มีทฤษฎีใดที่มีความสมบูรณ์ในตัวการใช้ทฤษฎีต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติจึงต้องพิจารณาทั้งจุดเด่นและข้อด้อยของทฤษฎีนั้นๆ และนำมาบูรณาการกับทฤษฎีอื่นๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และลดข้อบกพร่องที่จะเกิดขึ้น (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2541)

คุณธรรม จริยธรรมมีความสำคัญกับดำเนินชีวิตในสังคมพลวัตอย่างไร

คุณธรรม จริยธรรมเป็นความสามารถของบุคคลในการดำเนินชีวิตให้อยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วยความเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของคนที่มีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และสังคม ผลจากการพัฒนาทางจริยธรรมของบุคคล จะทำให้เกิดความสงบสุข และความเจริญทั้งทางวัตถุ และจิตใจ ในสังคมและโลกส่วนรวม ดังทฤษฎีพุทธจริยธรรมของพระราชาวรมุณี (ประยุทธ์ ปยุตโต , 2529) กล่าวสรุปได้ว่า คำว่า จริยะ จริยา จริยธรรม มีความหมายถึงการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีวิต การใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิตทุกแง่ทุกด้านทุกระดับ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ แม้แต่การปฏิบัติกรรมฐานเจริญสมาธิ บำเพ็ญสมณะเจริญวิปัสสนา ก็รวมอยู่ในคำว่า “จริยธรรม” พุทธจริยธรรมตามแนวที่พระราชาวรมุณีแสดงไว้นั้นสอดคล้องกับหลักจริยธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “สพพปาปสส อกรรม กุสลสสุปปสมบทา สจิตตปริโยทปนํ เอตํ พุทธานสาสนํ การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำความดีให้ถึงพร้อม การชำระจิตใจให้ผ่องใส นั้นเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย” พระพุทธพจน์นี้ แสดงว่าหลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาได้สอนเพียงให้หยุดทำชั่ว และให้ทำความดีเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ปราศจากกิเลสอีกด้วย

ความคิดที่ว่า จริยธรรม มีแหล่งกำเนิดจากความรู้สึกผิดชอบ ชั่วดี ซึ่งเกิดขึ้นจากมโนธรรมที่อยู่ในความรู้สึกนึกคิด ดังนั้น แหล่งกำเนิดของจริยธรรม จึงเป็นคุณภาพของสมองในการคิด และคุณภาพของจิตที่สามารถแยกแยะความถูก ความผิดได้เป็นพื้นฐาน สภาพของจิตนั้น ทำให้บุคคลจดจำสิ่งที่เป็นความเคียดแค้น บาดหมางใจ หรือรู้สึกผิดตลอดเวลา กับการตัดสินใจที่พลาดพลั้งไป ดังนั้น สภาพจิตก่อให้เกิดอารมณ์และความรู้สึกที่อาจนำไปสู่การมีจริยธรรมและการจริยธรรมได้เท่า ๆ กัน แต่อย่างไรก็ตาม จริยธรรม มีความสัมพันธ์กับสติปัญญา นักบริหารการศึกษาที่มีคุณสมบัติด้านสติปัญญาย่อมได้เปรียบในด้านความคิดและการแสวงหาเหตุผล สามารถพิจารณาผลที่จะบังเกิดขึ้นจากการกระทำของตนได้ นักบริหารที่มีสติปัญญาในระดับสูง จะเป็นผู้ที่สามารถคิดแก้ปัญหาโดยยึดหลักเหตุผล ที่ให้ประโยชน์สุขแก่ตนเองและไม่ทำให้ตนเองได้รับความเดือดร้อนในภายหลังได้ ซึ่ง

กล่าวได้ว่า เกิดเป็นผลประโยชน์ที่ยังความสุขมาให้อย่างยั่งยืน การเกิดจริยธรรม สามารถแบ่งลำดับชั้นได้ 1 ชั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเลียนแบบ หมายถึง การเลียนแบบเป็นกระบวนการได้จิตสำนึกซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาการของเด็ก โดยเด็กอาจเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ที่แวดล้อมตนอยู่แล้วนำมาปรับใช้กับตนเอง เหมือนกับการเรียนรู้ภาษาพูดเด็ก การเลียนแบบทางจริยธรรมจึงเกิดขึ้นได้ทั้งจากครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และชุมชน แต่มีบ่อยครั้งที่เด็กเลียนแบบพฤติกรรมบางอย่างเองโดยที่ผู้ใหญ่ไม่ได้ตั้งใจสอน ดังนั้น ผู้ใหญ่ก็ควรมีจริยธรรมสูงเมื่อใกล้ชิดกับเด็ก (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2524)

ขั้นที่ 2 การแนะนำสั่งสอน นอกจากผู้ใหญ่จะกระทำพฤติกรรมทางจริยธรรมที่เป็นต้นแบบให้แก่เด็กโดยไม่รู้ตัวของทั้งสองฝ่ายแล้ว บ่อยครั้งที่ผู้ใหญ่จะให้คำแนะนำ สั่งสอนทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อมแก่เด็ก การรับคำแนะนำสั่งสอนจึงเป็นกระบวนการได้จิตสำนึกของเด็กเช่นเดียวกับการเลียนแบบ และมีความสำคัญต่อการพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กเช่นกัน เพราะในขณะที่การเลียนแบบเป็นการดูดซึมการกระทำนั้น การแนะนำสั่งสอนก็เป็นการดูดซึมทางอารมณ์และเจตคติของบุคคลอื่น ทำให้อารมณ์ของเด็กไม่ได้พัฒนาการมาโดยอิสระ แต่ไปอิงอยู่กับกลุ่มซึ่งเป็นสัญญาณอย่างหนึ่งของฝูงสัตว์และเป็นรากฐานของชีวิตทางสังคม อย่างไรก็ตามการแนะนำสั่งสอนนี้ เป็นวิธีการที่มีประโยชน์สำหรับบิดา มารดาและครูในการพัฒนาจริยธรรม และได้ผลมากกว่าการสอนแบบให้เด็กรู้ตัว วิธีการนี้ แม้จะมีอิทธิพลต่อการสร้างลักษณะนิสัย แต่เนื่องจากการเรียนรู้โดยไร้สำนึก จึงเป็นการรับโดยขาดทั้งเหตุผลและการคิดวิเคราะห์ ดังนั้น บุคคลที่ถูกแนะนำสั่งสอนมากจนเกินไป จะเกิดปัญหาเป็นความอ่อนแอทั้งทางด้านลักษณะและบุคลิกภาพ วิธีการนี้ใช้ได้ดีกับเด็กมากกว่าผู้ใหญ่เพราะเมื่อเด็กเติบโตขึ้นจนมีวุฒิภาวะพอที่จะใช้เหตุผลและการวิเคราะห์แล้ว เด็กก็อาจจะขัดแย้งหรือไม่เชื่อคำแนะนำนั้น อย่างไรก็ตามวิธีการที่เด็กสามารถคิดวิเคราะห์จนเกิดจริยธรรมด้วยตนเองได้ นับเป็นสิ่งที่ถือว่าเป็นอุดมการณ์ทางจริยธรรมขั้นสูงสุด

ขั้นที่ 3 การลอกแบบ ในการเลียนแบบเด็กจะรับเอาพฤติกรรมของผู้ใหญ่ ในขั้นการแนะนำสั่งสอนเด็กจะรับเจตคติอารมณ์ของผู้ใหญ่ และในขั้นการลอกแบบเด็กจะรับเอาบุคลิกภาพทางจริยธรรมของผู้ใหญ่ไว้เป็นของตนเอง โดยอาศัยความและความชื่นชมในตัวผู้ใหญ่คนนั้น เช่น การชื่นชมวีรบุรุษ เป็นต้น การลอกแบบจริยธรรม จึงอาจจะทำให้เด็กเกิดการลอกแบบจริยธรรมทั้งที่พึงประสงค์หรือไม่พึงประสงค์ได้ทั้งสองทาง

ขั้นที่ 4 การสร้างจริยธรรมด้วยตนเอง เมื่อเด็กได้ผ่านขั้นตอนการลอกแบบมาแล้ว เด็กจะสร้างจริยธรรมด้วยตนเอง โดยสร้างมาจากการปรับตนเองในสภาพธรรมชาติกับตนเองในสภาพที่มีจริยธรรมเข้าด้วยกัน การปรับจริยธรรมนี้มักจะเกิดในวัยผู้ใหญ่ซึ่งจะได้พบกลุ่มเพื่อนกลุ่มใหม่ ค่านิยมใหม่ที่อาจทำให้เขาละทิ้งจริยธรรมและค่านิยมเก่าที่รับไว้เมื่อตอนเด็ก วัยผู้ใหญ่จึงเป็นวัยของการปรับปรุงจริยธรรมของมนุษย์ ซึ่งในกระบวนการปรับปรุงจริยธรรมนี้ มนุษย์ต้องพิจารณาตนเองใน 3 ประเด็น คือ 1) ตัวเราที่เรา รู้จัก 2) ตัวเราที่คนอื่น รู้จัก และ 3) ตัวเราในอุดมคติภาพพจน์ที่เกี่ยวกับตนเองเหล่านี้ จะได้รับอิทธิพลจากผู้อาวุโสกว่าที่อยู่รอบตัวเป็นอย่างมาก เช่น มารดา บิดา

ครูอาจารย์ ที่จะตัดสินว่าเขาเป็นคนดีหรือคนเลวผู้ใหญ่จึงเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการมีพัฒนาการทางจริยธรรมของลูกหลานและลูกศิษย์ของตน

จากการพัฒนาจริยธรรม 4 ขั้นตอน ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าจริยธรรมของมนุษย์ไม่ได้เป็นสิ่งที่ตายตัวอยู่ในสภาวะที่หยุดนิ่ง แต่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาโดยอาจจะเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ใน 2 ลักษณะ คือ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2524) 1) พัฒนาการทางจริยธรรมจะเกิดในช่วง 10 ปีแรก และฝังรากลึกจนถึงการเปลี่ยนแปลงในช่วงหลังๆของชีวิต และ 2) จริยธรรมของมนุษย์จะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์

นักทฤษฎีจริยธรรมหลายท่านจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน บางคนเชื่อว่าสังคมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาจริยธรรมของบุคคล บางคนเชื่อว่าความพร้อมที่จะมีความเจริญทางจิตใจนั้นแฝงในตัวของผู้คนตั้งแต่แรกเกิด เมื่อโตขึ้นลักษณะทางจริยธรรมของบุคคลนั้นจะเริ่มแสดงตัวเด่นชัด และเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีทางที่กำหนดไว้เดิมโดยมีสภาพแวดล้อมเป็นตัวแปรที่สำคัญในการพัฒนาจริยธรรม จริยธรรม เป็นเรื่องของหลักแห่งความประพฤติในทางที่ดีที่ชอบ เป็นเรื่องเกี่ยวกับมาตรฐานแห่งการประพฤติปฏิบัติ หรือเป็นหลักปฏิบัติที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องควร ในบางครั้งก็ใช้แทนคำว่าคุณธรรม ซึ่งหมายถึงคุณงามความดี หรือแทนคำว่าศีลธรรมก็ได้ จริยธรรมเป็นเรื่องของระบบความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่ถูกต้องดีงามของสังคม ซึ่งมีส่วนกำหนดพฤติกรรมของบุคคลแต่ละบุคคลแต่ละคนตามบทบาทต่าง ๆ จริยธรรมซึ่งเป็นหลักปฏิบัตินั้น จะกล่าวถึงสิ่งที่ดีและไม่ดี สิ่งใดถูกสิ่งใดผิด สิ่งที่ดีและไม่ควรไว้ด้วย เมื่อมีการปฏิบัติตามจะได้รับการยกย่องสรรเสริญ แต่ถ้ามีการละเมิดก็จะได้รับการตำหนิตติเตียนหรือถูกลงโทษจากสังคม การมีจิตสำนึกทางจริยธรรม และการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมของบุคคลในสังคม เกิดขึ้นได้ใน 2 ลักษณะ คือ (พนัส หันนาคินทร์, 2523)

จริยธรรมที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมภายนอก ได้แก่ หลักความประพฤติที่ได้จากครอบครัว สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนาและกฎหมาย

1) ครอบครัว เป็นแบบแผนการประพฤติของมนุษย์ ที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมภายนอกเป็นอันดับแรกคือ แบบแผนความประพฤติที่ได้รับจากครอบครัว พ่อแม่ หรือญาติผู้ใหญ่ในครอบครัวจะเป็นผู้แนะนำวิธี ประพฤติปฏิบัติตนที่ถูกที่ควรให้แก่สมาชิกผู้เยาว์ และจะประพฤติดนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก หรือผู้ที่มีอำนาจเหนือตน จะเห็นได้ว่า จริยธรรมที่เกิดจากครอบครัวนั้น ส่วนใหญ่จะมาจากผู้แวดล้อม และใกล้ชิดเด็กนั่นเอง

2) สังคม ในสังคมแต่ละแห่งจะประกอบด้วยค่านิยม ปรัชญาชีวิต และระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับต่าง ๆ ทางความประพฤติของสมาชิกในสังคม

3) ศาสนา เป็นสิ่งที่กำหนดคุณค่าทางจริยธรรม เพราะศาสนาต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เป็นคำสอนที่กล่าวถึงหน้าที่อันพึงปฏิบัติของมนุษย์ เป็นคำสอนที่ชี้แนะให้ปฏิบัติเพื่อบรรลุความรู้แจ้งในชีวิต และความรู้แจ้งนั้นนำแนวทางดำเนินชีวิตไปสู่ความสุขที่แท้จริงอันพึงปรารถนา สำหรับสังคมไทยบุคคลส่วนใหญ่ในสังคมจำนนถือพุทธศาสนา ซึ่งมีหลักหรือหน้าที่อันพึงประพฤติปฏิบัติ เรียกว่า

ศีลธรรม ศีลธรรมจะเป็นตัวชี้แนะว่า อะไรเป็นสิ่งที่ควรละเว้น อะไรเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ ดังนั้น การมีศีลธรรมตามหลักพุทธศาสนา จึงหมายถึงการมีหลักความประพฤติที่เหมาะสมที่ควรนั่นเอง

4) ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและสิ่งที่บอกถึงเอกลักษณ์ของแต่ละสังคม เช่นเดียวกับค่านิยมขนบธรรมเนียมประเพณี หมายถึง ระเบียบข้อปฏิบัติในสังคมที่บรรพบุรุษได้กระทำสืบทอดกันมาจากอดีตจึงเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับ และนำมาเป็นหลักประพฤติปฏิบัติจนถึงปัจจุบัน

5) กฎหมาย คือระเบียบข้อบังคับทางสังคมที่บัญญัติขึ้นให้สมาชิกในสังคมนำไปปฏิบัติเพื่อจัดข้อขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในสังคม และเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุข ดังนั้น กฎหมายจึงเป็นสิ่งที่กำหนดหลักการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ด้วย กล่าวโดยสรุป จริยธรรมที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมภายนอกนั้นเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าที่เป็นส่วนสำคัญในการปฏิบัติตนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และเป็นสิ่งที่บอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ จารีตปฏิบัติที่ทำสืบทอดกันมาจนกลายเป็นบรรทัดฐานทางสังคมเชิงทางจริยธรรมที่เกิดจากสิ่งสังเคราะห์

จริยธรรมที่เกิดขึ้นจากภายในตัวของมนุษย์เป็นอย่างไร

เป็นสำนึกถึงมาตรการที่กระทำความดี ทำในสิ่งที่ถูกต้อง เป็นความรู้สึกผิดชอบที่เกิดขึ้นภายในใจของมนุษย์ ซึ่งเรียกว่า มโนธรรม ความรู้สึกดังกล่าวนั้นจะเกิดขึ้นได้ ด้วยการที่บุคคลแต่ละคนฝึกคิดในสิ่งที่ถูกต้อง ฝึกใช้เหตุผลในการตัดสินใจ เลือกการกระทำ และฝึกปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม จนเป็นความเคยชิน เป็นนิสัยที่ติดาม คือเกิดเป็นมโนธรรมในตัวบุคคลนี้เป็นเรื่องการพัฒนาทางจิตใจ ซึ่งส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับกล่อมเกลามาจากสิ่งแวดล้อมภายนอก อีกส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับระดับสติปัญญาของบุคคลนั้น ดังนั้น จะพบว่าบุคคลที่อยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมเดียวกันได้รับการปลูกฝังแบบแผนความประพฤติมาอย่างเดียวกัน อาจจะมีระดับจริยธรรมไม่เท่ากันหมดทุกคน เนื่องจากแต่ละบุคคลมีระดับสติปัญญาที่แตกต่างกันไป (ประภาศรี สีหอำไพ, 2540)

แนวคิดทางด้านจริยธรรมนั้นเกิดขึ้นในทุกสังคม ทุกองค์กร และกับคนทุกคน แต่จะมีความแตกต่างกันออกไป กล่าวคือ จริยธรรมในความคิดของเราอาจจะไม่เหมือนกับคนอื่น แนวคิดทางด้านศีลธรรมของศาสนาหนึ่งอาจจะไม่เหมือนกับอีกศาสนาหนึ่ง การประพฤติปฏิบัติบางอย่างอาจถือว่าเป็นสิ่งที่มีจริยธรรมในสังคม แต่อาจจะเป็นสิ่งที่ต้องห้ามในอีกสังคมหนึ่งก็ได้ ความแตกต่างที่เกิดขึ้นนำไปสู่ประเด็นถกเถียงในเรื่องของความเกี่ยวข้องกันทางด้านจริยธรรม ซึ่งพบว่าหลักทางด้านจริยธรรมนั้นมีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับเวลา สถานที่สถานการณ์ ตลอดจนบุคคล ดังนั้น เราจึงไม่มีมาตรฐานทางด้านจริยธรรมที่คนทั่วโลกจะเห็นพ้องต้องกันได้ อย่างไรก็ตามแม้ว่าคนแต่ละคนจะมีแนวคิดทางด้านจริยธรรมที่แตกต่างกัน แต่ทุกคนจะมีหลักจริยธรรมประจำใจของตนเอง ซึ่งจะบอกเขาว่าสิ่งที่เขากระทำนั้นถูกหรือผิด มีศีลธรรมหรือไม่มีจริยธรรมหรือไม่ โดยจะมีความแตกต่างกันไปในรายละเอียด แต่โดยรวมแล้วแนวคิดทางด้านจริยธรรมนั้นก็มีความรากฐานมาจากสิ่งเดียวกัน คือ เป็นหลักของความประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องและดีงาม ซึ่งเป็นแนวทางที่มนุษย์ทั่วโลกยอมรับและประพฤติปฏิบัติกัน กล่าวโดยสรุป จริยธรรมที่เกิดขึ้นจากตัวมนุษย์นั้น เป็นจริยธรรมที่

เป็นปัจเจกบุคคลแนวทางหรือกฎเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องดีงาม เป็นลักษณะที่สังคมต้องการ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองผู้อื่น และสังคม ทั้งนี้จะเห็นว่าความหมายทั้งคุณธรรมและจริยธรรมจะมีความสอดคล้องและเป็นไป ในทิศทางเดียวกัน อาจกล่าวได้ว่าบุคคลที่ประพฤติปฏิบัติตนได้ตามความหมายอย่างหนึ่งอย่างใดนี้ จะเป็นบุคคลที่มีทั้งคุณธรรมและจริยธรรมอยู่ในตนเอง เป็นที่ยอมรับนับถือของคนในสังคม สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข เป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคม

สรุปได้ว่าสังคมพลวัตสิ่งสำคัญอย่างยิ่งคือคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมซึ่งเป็นความสามารถของบุคคลในการดำเนินชีวิตให้อยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วยความเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของคนที่มีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และสังคม ผลจากการที่ทุกคนมีคุณธรรมจริยธรรม จะทำให้เกิดความสงบสุข และความเจริญทั้งทางวัตถุ และจิตใจ ในสังคมและโลกส่วนรวม ซึ่งโลกปัจจุบันเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และโลกก็ประสบกับปัญหาใหม่ ๆ ซึ่งในอดีตไม่เคยเกิดขึ้นและปัญหาบางปัญหาก็มีความซับซ้อน และการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในทุกด้านส่งผลให้บุคคลที่ไม่สามารถจัดการกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม ต้องเผชิญกับ ความยุ่งยาก อาชีพบางอาชีพ หากบุคคลากรที่ไม่สามารถปรับตัว กับการเปลี่ยนแปลงก็ต้องออกจากอาชีพไปก็มีโลกของงานอาชีพ หลายอาชีพ ในปัจจุบันได้รับผลกระทบจาก การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลง ทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และเทคโนโลยีการสื่อสาร

เอกสารอ้างอิง (References)

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2525). พฤติกรรมศาสตร์ เล่ม ๒ จิตวิทยาจริยธรรม และจิตวิทยาภาษา.

กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2524). ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับสุขภาพจิตและจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่น. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

พนัส หันนาคินทร์. (2523). การสอนค่านิยมและหลักจริยธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พมณศ.

ประกาศรี สีหอำไพ. (2540). พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วสิน อินทสระ. (2541). พุทธจริยศาสตร์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทองกาว.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2541). คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และความเป็นประชาธิปไตย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

พระราชวรมนี (ประยูรธ ิ ปรยตุโต). (2529). พจนานุกรมพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.